

Інна КУЗНЕЦОВА

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НЕКЛАСИЧНОЇ
ЕСТЕТИКИ: роздуми над книгою Личковаха В. А.
«Некласична естетика в культурному
просторі ХХ — початку ХХІ століть»¹**

У монографії В. А. Личковаха подається авторська концепція неklasичної естетики в її контекстуальному і дискурсивно-аналітичному аспектах як на універсалістському, так і національному рівнях виявлення.

Автор звертається до культурно-антропологічних та естетичних «горизонтів» авангардного і постмодерного мистецтва, що доповнює існуючі уявлення про природу художньої творчості, її детермінанти і мотивації. Ключова категорія «світовідношення» розгортається через етос культури, сакральність, трансгресію і мистецьку самоідентифікацію в художній творчості. Розглядаються авангардистські транспозиції естетичних ідей І. Канта, неоміфологічні конотації соціалістичного реалізму, архетипи-хронотопи-сигнатури в сакральних горизонтах української культури і мистецтва.

Ключові слова: *світовідношення, неklasична естетика, мистецтво авангарду, мистецтво постмодерну, філософія етнокультури, естетика універсалізму.*

Культурні процеси ХХ — початку ХХІ століть важко коректно зрозуміти без теоретико-методологічного потенціалу неklasичної естетики, в координатах якої відбувається осмислення сучасних мистецьких практик і культуротворчого буття. Класичне розуміння естетики як «найвищої форми всякої мови» (М. Гайдеггер), як рефлексії довершеності, гармонійності буття і художньої культури, як феноменології виразних форм та онтології чуттєвості дозволило розглядати естетику як філософію мистецтва, що теоретично узагальнює, осмислює та проектує творчі процеси. Втім, вже із середини ХІХ століття посткласична естетика (А. Шопенгауер, Е. фон Гартман, Ф. Ніцше) наповнюється мотивами ірраціонального, позасвідомого, інтуїтивного начала у творчості та мистецтві, приділяється увага «естетиці потворного» (Розенкранц), до «натуралізму» й «психологізму», з одного боку (Фехнер), і «символізму» та «містицизму», з іншого (Герbart, Ганслік, Андрій Белий). Під впливом модернізму кінець ХІХ — початок ХХ століть зароджується принципово нова, «неklasична» естетика.

¹ Личковах В.А. Некласична естетика в культурному просторі ХХ — поч. ХХІ століть: монографія / Володимир Анатолійович Личковах. — К. : НАКККиМ, 2011. — 224 с.

Українська неklasична естетика, що теоретично опановує «простір непередбаченого» в культурі та мистецтві ХХ — початку ХХІ століть, проходить стадію конституювання в сучасній вітчизняній філософській думці. Спільними зусиллями філософів, культурологів, естетиків, мистецтвознавців, митців-практиків вибудовується багатоаспектний проект дискурсивного аналізу авангарду, неоавангарду, постмодернізму в світі та в Україні. За часи свого становлення (з 90-х років ХХ століття) український варіант неklasичної естетики пройшов шлях від простого репродукування зарубіжних ідей і дослідницьких підходів до власних, національно самобутніх позицій і теоретичних ракурсів бачення сутності та етнокультурних специфікацій нонкласики. Знайдені й активно розробляються невичерпні джерела української аналітики неklasичного мистецтва: теоретичні праці О. Богомазова, Д. Бурлюка, О. Довженка, О. Дубовика, Л. Курбаса, Є. Маланюка, К. Малевича, М. Семенка, О. Екстер та інших видатних митців, близьких до естетичної рефлексії. За 20 років пострадянського розвитку української естетики захищено десятки кандидатських і докторських дисертацій з проблематики мистецтва авангарду і постмодернізму, естетичної теорії модернізму і доби Постмодерну.

Аналіз теоретичних проблем взаємодії естетики, мистецтва і культури в їх «неklasичних» вимірах, їхні методологічні та «прикладні» аспекти не є абсолютно новими для сучасної української естетики та культурології. Так, проблематику функціонування мистецтва в контексті культури активно досліджують Ю. Афанасьєв, В. Бітаєв, М. Бровко, В. Малахов, Л. Мізіна, В. Мовчан, В. Панченко, О. Рябініна, Ю. Сабадаш, М. Собуцький, В. Шелюто, Р. Шульга. Питання неklasичної естетики, зокрема мистецтва постмодернізму, розробляються в роботах І. Бондарчук, В. Герасимчук, Т. Гуменюк, Л. Левчук, О. Оніщенко, О. Петрової, Д. Скальської, І. Федорової, М. Шкепу. Різноманітні аспекти художнього мислення і художньої творчості взагалі проаналізували І. Бондаревська, О. Воеводін, В. Герасимчук, О. Наконечна, С. Овчаренко, В. Суханцева, О. Павлова, Ю. Петров, О. Поліщук, В. Полянська, С. Уланова, А. Федь, О. Шевченко. У своїх монографіях, статтях, дисертаційних дослідженнях ці провідні естетики України звертаються до актуальних проблем світової естетичної думки, розглядаючи їх крізь призму вітчизняної традиції, шукаючи відповідей на животрепетні питання (пост) сучасного мистецтва і культури.

Актуальність нової книги відомого в Україні вченого В. А. Личковаха пов'язана з необхідністю подальшого розвитку неklasичної естетики в Україні, розробку ідей якої автор розпочав, досліджуючи мистецтво авангарду й постмодернізму з початку 1990-х років. Роздуми щодо позначеної сфери викладені автором на сторінках наукових праць (серед яких «Эксцентризм человеческого мироотношения в искусстве и эстетике авангарда» (1990 р.);

«Левекюнівська дума авангарду» (1992 р.), «Від Фауста до Левекюна: Вступ до неklasичної естетики» (2002 р.) «Дивосад культури» (2006 р.) та ін.), що стали знані в колах науковців, вчителів, студентів, творчої інтелігенції.

Личковах В. А. у новій монографії розглядає теоретичні проблеми мистецтва авангарду й постмодернізму в широкому культурно-антропологічному та естетичному контексті, враховуючи сучасні завдання естетичного виховання та культурологічної освіти. Матеріал подається на перетині естетики, культурології та філософії мистецтва. Книга побудована як збірник статей з неklasичної естетики в контексті сучасної культурології та культуротворчості і стала своєрідним підсумком опрацювання автором внутрішньої логіки розгортання матеріалу.

З першого розділу В. Личковах окреслює культурно-антропологічні та естетичні горизонти художньої творчості, розкриває природу і функції людського світовідношення в мистецьких практиках, зокрема авангарду й постмодернізму. До простору неklasичного аналізу художньої творчості вводяться концепти «sacrum», «трангресія», «мистецька самоідентифікація», «архетип», «кенотип», «хронотоп», «сигнатура». Естетичний контекст (пост)модерного мистецтва вибудовується від проєкції трансценденталізму І. Канта до транспозиції ідей сучасної еніоестетики та філософії етнокультури на сферу аналітики мистецької нон-класики.

У другому розділі аналізуються культуротворчі ідеї неklasичної естетики, їх вплив на становлення естетосфери модернізму, її постмодерні трансформації з переходом до естетики універсалізму як культурного проєкту ХХІ століття. Подається авторська концепція «Левекюнівської душі» модерністської трансформації культури, що визначає суть естетосфери авангардизму, лежить в основі «нової чуттєвості» та «евокативності» культурного простору ХХ — початку ХХІ століть. Окремо характеризуються основні риси національної ідентичності та ініціюється проєкт естетики універсалізму в його культурно-цивілізаційній перспективі. На прикладі творчості сучасних українських художників показуються взаємозв'язки між естетикою і мистецтвом в добу Постмодерну, їх освітній та виховний потенціал.

Третій розділ присвячений взаємовідношенню естетики, мистецтва і виховання в добу «постсучасності». Виявлення ідей неklasичної естетики, архетипів і кенотипів культуротворення в арт-практиках українських митців розглядається на прикладах творчості Ольги Петрової, Федора Кравчука, Тетяни Дедової, Володимира Подлевського, Анатолія Фурлета, Івана Пенського. Актуальні проблеми естетичного виховання переломлюються крізь традиційні теми краси людини, молодіжної культури і субкультури, співвідношення естетики і професійної освіти, сучасної естетотерапії. Так, автор звертається до сакральних горизонтів української культури, що визначають

зміст мистецтва сучасної України як естетичний вияв етнокультурної ідентичності. Аналізується творчість сучасних українських художників, її вплив на світогляд, естетичне виховання і навіть психотерапію сучасної молоді.

Особливо приваблює культуротворча спрямованість основних ідей книги, їхній зв'язок із людським світовідношенням, аксіосферою та естетосферою сучасного суспільства. Багато уваги приділяється «сакральним горизонталом» української культури, зокрема архетипам і кенотипам в сучасній сіверянській образотворчості. Включення культурологічної регіоніки в загальний контекст культурології мистецтва є перспективним напрямом для подальших досліджень цієї проблематики.

З іншого боку, автор звертається і до праксеологічних зрізів сучасної культурології та естетики, говорячи про ідеали краси людини, молодіжні культуру і субкультуру, естетотерапію засобами мистецтва, вплив естетики на професійну освіту. Безпосередню навчально-методичну цінність має запропонована програма спецкурсу «Вступ до некласичної естетики», що розкриває філософію сучасного мистецтва в її авангардистських і постмодерністських вимірах.

Окремим аспектом дослідження проблеми Володимир Личковах запропонував у четвертому розділі як аналіз докторських дисертацій з некласичної естетики і мистецтвознавства, що підготовлені й успішно захищені в Україні з початку XXI століття. Наведено авторські відгуки на дисертації, написані для офіційного опанування на публічних захистах у спеціалізованих вчених радах Київського національного університету імені Тараса Шевченка і Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля і являють собою цікавий «зріз» сучасної української естетики, представлений в її «живій» дискусійній формі.

Вся книга засвідчує, що дослідження проблем некласичної естетики в культурному просторі XX — початку XXI століть має неабияке теоретичне і практичне значення. По-перше, він розкриває «культурну душу» доби пізнього Модерну і сучасної каденції Постмодерну. По-друге, він створює філософсько-естетичні засади розуміння мистецтва авангарду й постмодернізму, «відчиняє двері» до таємниць «леверкюнівської душі» модерністської трансформації мистецтва, що є перманентною протягом означеного періоду. По-третє, теоретичні напрацювання некласичної естетики необхідні не лише для аналітики творчості сучасних митців, а й для модернізації сучасної освіти й виховання, вирішення завдань гуманізації, інкультурації та соціалізації людини в суперечливу добу «посткультури».

Відтак, книга В. А. Личковаха має теоретичну і практичну цінність. Може бути адресована як фахівцям-теоретикам і викладачам з культурології та естетики, так і студентам та аспірантам, хто вивчає ці курси. Для останніх книга

буде в нагоді, як додатковий посібник із спецкурсів «Неklasична естетика» і «Українська та зарубіжна культура ХХ століття».

Інна Кузнецова. Теоретико-методологический потенциал неклассической эстетики: размышления над книгой Личковаха В. А. «Неклассическая эстетика в культурном пространстве ХХ — ХХІ столетий».

В монографії В. А. Личковаха излагається авторська концепція неклассической естетики в її контекстуальному і дискурсивно-аналитическому аспектах як на універсалістському, так і національному рівнях проявлення. Автор звертається до культурно-антропологічеським і естетическим «горизонтам» авангардного і постмодерного мистецтва, що доповнює існуючі представлення про природу художественного творчествa, її детермінантах і мотиваціях. Ключова категорія «мироотношення» розворачується через етос культури, сакральність, трансгресію і самоідентифікацію в художественному творчестві. Розсма-триваються авангардистські транспозиції естетических ідей І. Канта, неоміфологічеськіє коннотації соціалістического реалізма, архетипи-хронотопи-сигнатури в сакральних горизонтах української культури і мистецтва.

Ключевые слова: мироотношение, неклассическая эстетика, искусство авангарда, искусство постмодерна, философия этнокультуры, эстетика универсализма.

Inna Kuznetsova. Theoretical and Methodological Potential of Non-classical Aesthetics: Reflections on Lychkovah's Monograph «Non-classical Aesthetics in the Cultural Space of 20th — beginning of 21th Centuries»

The monograph V. A. Lychkovah is the author's concept of non-classical aesthetics in its contextual and discourse-analytical aspects as universalistic and national sections detection.

The author refers to the cultural and anthropological and aesthetic «Horizons» avant-garde and postmodern art, which complements our vision about of the nature of art, its determinants and motivation. A key category «outlook» unfolds through cultural ethos, sacrament, transgression and artistic identity in artistic creation. Considered avant-garde aesthetic ideas transposition Kant neo-mythological connotation of socialist realism archetypes-time-space-signatures in sacred horizons of Ukrainian culture and art.

Keywords: outlook, non-classical aesthetics, avant-garde art, postmodern art, philosophy of ethnic culture, aesthetics of universalism.